

осуществление которых распространяется исключительное право государства» [1]. Правовым содержанием данных норм является возможность реализации правомочий по владению, пользованию и распоряжению такими природными объектами исключительно государством.

Правовую основу природопользования также составляют указы и декреты Президента Республики Беларусь, постановления Совета Министров Республики Беларусь, акты Министерства природных ресурсов и охраны окружающей среды Республики Беларусь, акты местных исполнительных и распорядительных органов. Одновременно, не следует забывать и о правовых актах, закрепляющих условия и основания различных видов юридической ответственности, в том числе за нарушение порядка природопользования, которыми являются Уголовный кодекс Республики Беларусь, Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях и Гражданский кодекс Республики Беларусь.

Именно управленческая деятельность играет важнейшую роль в области природопользования, поскольку реализация государственно-властных и иных полномочий определяет сущность и порядок осуществления природопользования. Такие полномочия, в частности, реализуются посредством наличия системы организационно-правовых мероприятий в области природопользования: нормирование и стандартизация, контроль природопользования, экологический аудит, мониторинг окружающей среды, учет природных ресурсов и ведение их кадастров, экологическая экспертиза, формирование фондов охраны природы, экологическое страхование, а также иные мероприятия.

Подводя итоги выше сказанному, можно сделать следующие выводы.

1. Природопользование является формой взаимодействия общества и природы с целью удовлетворения экономических и иных потребностей общества, а также совокупность мер по защите объектов природной среды и их восстановлению.

2. При осуществлении управления природопользованием необходимо учитывать международный опыт и современный уровень развития общественных, естественных и технических наук, надлежащим образом проводить организационно-правовые мероприятия в сфере природопользования.

3. Природопользование тесно взаимосвязано с социальным развитием и существовать без него не может, поскольку состояние окружающей среды зависит от деятельности человека в той же степени, как и состояние человека от окружающей среды, что всегда необходимо учитывать при осуществлении рационального природопользования.

Список использованной литературы:

1. Об объектах, находящихся только в собственности государства, и видах деятельности, на осуществление которых распространяется исключительное право государства : закон Республики Беларусь от 15 июля 2010 г. № 169-3 : в ред. Закона Респ. Беларусь от 31.12.2014 г., № 227-3 // Нац. правовой Интернет-портал Респ. Беларусь. – 22.07.2010. – 2/1721.

2. Об охране окружающей среды : закон Республики Беларусь от 26 ноября 1992 г. № 1982-ХП : в ред. Закона Респ. Беларусь от 18.06.2019 г., № 201-3 // Нац. правовой Интернет-портал Респ. Беларусь. – 16.03.2001. – 2/360.

3. Реймерс Н. Ф. Природопользование / Н. Ф. Реймерс. – М. : Мысль, 2016. – 638 с.

4. Экологическое право : учеб. пособ. / С. А. Балашенко [и др.] ; под ред. Т. И. Макаровой, В. Е. Лизгаро. – Минск : БГУ, 2008.

ЧЕРНЯТЕВИЧ ЯРОСЛАВА ВАСИЛІВНА

к. е. н., доцент, доцент кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою Національної академії державного управління при Президентові України

МОКРЕЦОВ СЕРГІЙ ЄВГЕНОВИЧ

д. держ. упр., професор кафедри соціальної і гуманітарної політики Національної академії державного управління при Президентові України

КОРОЛЬЧУК ОЛЕНА ЛАСЛІВНА

к. держ. упр., докторант кафедри соціальної і гуманітарної політики Національної академії державного управління при Президентові України

ТУРБУЛЕНТНІСТЬ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

XXI століття характеризується різноманітними тенденціями суспільного життя, які неможливо пояснити у системі наявних наукових парадигм, концепцій, теорій. Суспільні процеси обумовлюються невизначеністю, складністю, множинністю можливих сценаріїв розвитку. Як зазначає Вергун В. А., турбулентність, невизначеність та ризиковість стають найбільш сутнісними ознаками сучасного глобального конкурентного простору, які знаходять свій прояв у швидких, різноспрямованих коливаннях ключових параметрів підприємницької активності, що в кінцевому рахунку призводить до появи значних диспропорцій як в економіці окремих компаній, так і країн та в світовій економіці в цілому [1].

Саме турбулентність в сучасних умовах вважається одним з ключових чинників циклічності розвитку соціальних систем, визначення векторів їх руху. В найбільш широкому розумінні під турбулентністю розуміється явище самоорганізації, в результаті якого відбуваються переходи від хаосу до порядку, і навпаки. Турбулентність означає крайню ступінь нестабільності суспільно-економічної системи, коли ймовірність досягнення точки її біфуркації надзвичайно висока [2].

Сучасна наукова думка представлена різними трактуваннями сутності турбулентності, однак здебільшого автори сходяться на тому, що наявність турбулентних тенденцій провокує прискорення економічного життя, зменшує часові інтервали між соціально-економічними кризами і навпаки: стрімкий розвиток інноваційних технологій, поява нових галузей економіки, нових форм організації господарського життя сприяє скороченню періоду між черговими кризами, що в результаті провокує турбулентність економічної системи. Так,

І. Дем'янчук зазначає, що розвиток світової економіки протягом останніх 20 років свідчить про те, що тривалість кожної фази циклу суттєво скоротилася, вони змінюють одну одну швидко і непрогнозовано. Таке явище дістало назву ринкової турбулентності. Виходячи з цього, турбулентність в економіці означає швидкі, непрогнозовані, контрастні зміни, на які важко впливати засобами державного регулювання [3].

На думку Поснової Т. В., турбулентність характеризується двоїстою природою: у часі – широким спектром хвилеподібних коливань основних економічних параметрів, а у просторі – значною нерівномірністю соціального та економічного розвитку. Універсальні загрози, з якими сьогодні стикається усе людство (ресурсні, кліматичні, демографічні та інші), накладаються на ризики та фактори, що характерні для певних регіонів та створюють своєрідну матрицю потенційних турбулентностей [4]. Тому, важливим є розглянути які саме глобальні загрози характерні для соціально-економічних систем та які фактори обумовлюють турбулентність економічних процесів в Україні.

На нашу думку, у сучасних умовах найбільш масштабними глобальними загрозами існуванню людства є наступні.

1. Демографічна нерівність заселення та відтворювальних процесів у світі. Чисельність населення на земній кулі неухильно зростає протягом останніх 2000 років, однак найбільш інтенсивний ріст населення на Землі відбувається за останні 200 років. За таких умов гостро постають питання забезпечення даного населення прийнятними умовами життя, зниження бідності у світових масштабах, зменшення смертності, стримання народжуваності в малозабезпечених регіонах, збільшення кількості дітей в сім'ях європейського регіону та північноамериканських країн.

Внаслідок перенаселення одних регіонів відбувається інтенсивна міграція людей, яка не може не впливати на соціально-економічні процеси в глобалізованому світі. Особливо це пов'язано з чинником робочої сили, яка в різних країнах світу має різну кваліфікацію та вартість. З іншої сторони велика народжуваність в країнах з невисоким рівнем життя сприяє поширенню бідності у світі. Поряд з тим, для промислово розвинених країн характерним є демографічна криза, тобто глибоке порушення відтворення населення, що загрожує самому його існуванню.

2. Продовольча криза. За даними ООН в осяжній перспективі світ очікує серйозна продовольча криза, що буде пов'язана з нестачею продовольства населенню світу та здороження основних продуктів харчування. Серед основних причин цього експерти називають повені та посухи, що негативно вплинули на аграрне виробництво в багатьох країнах світу, та спекуляції посередників, що зкуповують продовольство з метою продати дорожче у майбутньому.

3. Паливно-енергетична проблема світу. З проблемою перенаселення пов'язана проблема нестачі енергетичних ресурсів у світі. Використання паливно-енергетичних і сировинних ресурсів на сьогодні зростає значними темпами. Проте, дані ресурси є обмеженими та швидко вичерпними за сучасних умов видобутку. Для майбутніх поколінь життєво необхідне значення має раціональне використання невідтворюваних ресурсів: нафти, газу, вугілля,

залізних, мідних і марганцевих руд тощо та запроваджувати активне використання альтернативних джерел отримання енергії у світі.

4. Екологічна ситуація. З вичерпністю природних ресурсів та з нерациональним їх використанням пов'язані проблеми екології, які все відчутніше впливають на людство. Із розвитком цивілізації та науково-технічного прогресу, бурхливим зростанням кількості населення на Землі, обсягів виробництва та його відходів проблеми стосунків між природою та суспільством дедалі загострюються. Дійсністю стали голод, отруєні річки та моря, задушливе шкідливе повітря у великих промислових центрах, загублені ліси, сотні зниклих видів тварин і рослин, загроза кліматичних аномалій, ерозія та майже повне виснаження ґрунтів у аграрних районах [5].

Досліджуючи фактори, що обумовлюють наростання турбулентних процесів у світі, підтримуємо думку І. Дем'янчука, про те, що «посилена турбулентність економіки на сьогоднішній день є неусувною, до неї можна лише пристосуватися, але для цього необхідно детально дослідити фактори, які виступають у якості катализаторів турбулентних процесів. До таких факторів можна віднести» [6]: технічний прогрес, інформаційна революція, інновації; тривале економічне зростання та гіперконкуренція; розвиток фінансових ринків, виникнення нових фінансових інструментів, залучення фінансових ринків у процеси глобалізації.

Поряд з тим, основними передумовами наростання кризових явищ в соціально-економічній системі України є: політична нестабільність, дефіцит бюджету, недовіра інвесторів, низький рівень доходів більшості населення, зростання зовнішньої заборгованості, неадекватна валютно-курсова політика, застаріла технологічна база реального сектора економіки, слабкість вітчизняного фінансового сектора.

Отже, основними причинами турбулентності соціально-економічної системи України можуть бути:

- низький рівень задоволення потреб населення та як наслідок активні міграційні процеси в країні та за її межі;
- політична нестабільність, обумовлена воєнними подіями на сході України та анексією Криму і як наслідок, високі ризики для інвесторів та можливостей розвитку бізнесу в Україні, відсутність стратегій розвитку інформаційної сфери, інноваційних розробок;
- неефективна державна політика у грошово-банківській сфері, та як наслідок зниження доходів населення, підвищення рівня бідності в країні;
- дефіцит бюджету, обумовлений неефективною політикою у фінансовій сфері та як наслідок, відсутність державного фінансування програм розвитку новітніх галузей економіки, освіти, медицини, екологічних програм, гуманітарної складової державотворення.

Цей перелік далеко не вичерпний, проте, він свідчить про тісну взаємообумовленість нинішніх проблем функціонування економічної системи України з майбутніми загрозами забезпечення її національної безпеки та реалізації її національних інтересів в різних сферах суспільного життя.